

DOLGAN YAZILI EDEBİYATI*

Hasan HAYIRSEVER**

Öz: Dolgan yazılı edebiyatı, 1973 yılında Ogdo Aksyonova tarafından kaleme alınan *Baraksan* adlı eserin yayımlanmasıyla başlar. Bu döneme kadar Dolganca çoğunlukla konuşma dili olarak kullanılır. Dolgan edebiyatı, Dolgan alfabesinin resmî olarak onaylandığı 1980'lerden itibaren gelişme gösterir ve bu tarihten itibaren çok sayıda Dolganca telif ve tercüme eser yayımlanır. Bunların yazarları arasında özellikle Dolgan edebiyatının kurucusu şair Ogdo Aksyonova ve nesir yazarı Nikolay Anisimoviç Popov çok özel bir konumda bulunur. Dolgancanın dil durumunda görülen olumsuz yönlü değişim, Dolgan yazılı edebiyatını da etkilediğinden 2000'lerin başından itibaren Dolganca kitaplar çoğunlukla Rusça-Dolganca iki dilli olarak yayımlanmaya başlanmışlardır. Ancak ilk Dolganca romanın 2024 yılında yayımlanması dilin canlılığı ve Dolgan edebiyatının devamı açısından umut vericidir. Günümüzde az sayıda da olsa Dolganca yazan şairler ve yazarlar mevcuttur. Bu yazıda Dolgan yazılı edebiyatının ortaya çıkış ve gelişme süreçleri ele alınacak, Dolgan edebiyatçıları ve Dolgan edebiyatının günümüzdeki durumu değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Dolgan Yazılı Edebiyatı, Dolganca, Dolganlar, Ogdo Aksyonova, Nikolay Anisimoviç Popov.

Literature Written in the Dolgan Language

Abstract: It is generally acclaimed that the publication of *Baraksan*, authored by Ogdo Aksyonova in 1973 marked the beginning of the publication of literature written in the Dolgan language. Prior to this, Dolgan was primarily a spoken language. The development of Dolgan literature gained momentum in the 1980s, following the official adoption of the Dolgan alphabet, which led to the publication of numerous works, both original works and translations. Poet Ogdo Aksyonova, the founder of the Dolgan literature, and the prose writer Nikolai Anisimovich Popov hold prominent place in this literary tradition. However, the decline in the status of the language negatively impacted Dolgan written literature. Since the early 2000s, most Dolgan books have been published in bilingual formats, featuring both Russian and Dolgan. Despite these challenges, the publication of the first Dolgan novel in 2024 marks a promising indication of the language's vitality and the continued evolution of its literature. Although their numbers

* Atıf Bilgisi / Citation: Hayırsever, H. (2026). Dolgan Yazılı Edebiyatı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 189-209.

Geliş ve Kabul Tarihleri / Date of Arrival and Acceptance: 14.02.2025 - 25.05.2026

Bu makale Turnitin benzerlik programı ile kontrol edilmiştir. / The article was checked with Turnitin.

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar / The authors provide the following information.

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics: Bu çalışmada Committee on Publication Ethics (COPE) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Yazarların Katkı Oranı / Authors' Contribution Rate: Bu makale tek yazarlıdır.

** Dr.Öğr.Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: hasanhayirsever@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4216-3145.

remain limited, there are still poets and writers who actively write in Dolgan. This article examines the origins and development of Dolgan written literature and assesses the current state of its authors and their literary production.

Keywords: Dolgan Written Literature, Dolgan, Dolgans, Ogdo Aksyonova, Nikolai Anisimovich Popov.

Giriş

Dolganca, Taymır yarımadası ve Yakutistan'ın Anabar vilayetinde konuşulan bir Türk dilidir. En genç Türk yazı dillerinden biri olan Dolgancanın 2020 verilerine göre 3757 konuşuru bulunmaktadır (Däbritz, 2023, s. 177). Dolgancayı yazı dili hâline getirme çabaları 20. yüzyılın ikinci yarısında başlar. 1960'larda Dolgan gazeteci N. A. Popov yerel gazete *Sovetskiy Taymır*'da kısa Dolganca haberler kaleme alır ancak bu girişimi beklenen etkiyi yaratmadığından kısa süre sonra bundan vazgeçer (Siegl ve Rießler, 2015, s. 208). Dolgan şair Ogdo (Yevdokiya) Aksyonova'nın ana dili Dolgancayla yazmış olduğu şiirleri 1973 yılında kitap olarak *Baraksan* adıyla ortaya çıkana değin Dolganca konuşma dili olarak kullanılır. 1979 yılında Taymır Sovyeti Dolgan alfabesinin oluşturulmasını onaylar ve 1980'den itibaren Dolganca alfabe çalışmaları başlar. 1981'de Ye. Ye. Aksyonova, A. A. Barbolina, V. N. Parfir'yev'in ortak çalışmasıyla Dolgancanın ilk deneysel okuryazarlık eğitimi kitabı *Ekspierimental'ny bukvar' dolganskogo yazıka* adıyla Moskova'da basılır. 1981 yılından itibaren Dolganca, Dudinka yatılı okulunda öğretilmeye başlanır. 1984 yılında ilk Dolganca okuma kitabı ortaya çıkar (Aksyonova ve Barbolina, 1984).

1. Dolgan Yazılı Edebiyatı

Dolgan yazılı edebiyatı, Dolganca yazan yazarlar, edebî ve dinî çeviriler, ders kitapları, süreli yayınlar ve söz yazarları etrafında şekillenmiştir. Dolgan edebiyatının oluşumu ve gelişiminde özellikle iki ismin, şair Ogdo Aksyonova ve nesir yazarı Nikolay Anisimoviç Popov'un yeri ve önemi büyüktür. Tehlike altındaki bir Türk dili olan Dolgancanın edebiyatı, ortaya konan ürün sayısındaki azalmaya karşın, günümüzde de canlılığını korumaktadır.

1.1. Ogdo Aksyonova

Dolgan şair Ogdo Aksyonova 8 Şubat 1936'da Taymır Dolgan-Nenets Özerk Bölgesi'nin Avam ilçesindeki Boganida obasında avcı, balıkçı ve geyik çobanı bir ailede dünyaya gelir. Babası Yegor Dmitriyeviç Aksyonov Avam ilçe parti komitesinin sekreteri olarak çalışmaktadır. Annesi ev hanımıdır. Ailenin üç kızından en büyüğü Ogdo Aksyonova'dır. Yedi yaşında okula başlayan Aksyonova, beşinci sınıfa kadar okuduktan sonra, oldukça erken sayılabilecek bir dönemde, ilk şiirlerini Rusça kaleme alır. 1953 yılında *Pionerskaya Pravda* gazetesinde şiirleriyle ilgili bir değerlendirme yer alır. Ardından Rusça düz yazılar yazmaya başlar ve 1956 yılında bir öyküsü ödüle layık görülür

(Mar'yasova vd., 2005, s. 3). Ogdo Aksyonova Voloçanka'da liseyi bitirdikten sonra babasının arzusu üzerine İrkutsk Üniversitesi'ne kaydolur ancak daha ilk yılda rahatsızlanarak okulu bırakıp memleketine geri dönmek zorunda kalır (Ogrızko, 2009, s. 63).

Dolgan yazılı edebiyatının oluşumu, O. Aksyonova'nın *Baraksan* adlı kitabının yayımlanmasıyla başlar. Esere adını veren *baraksan*, Dolgancada sevgi ve acıma bildiren bir sözcüktür. Eserde *kohoonnor* 'şiiirler' başlığı altında on sekiz şiiir, *ııralar* 'şarkılar' başlığında altı şarkı bulunur. Kitapta bunların yanı sıra, tabiat olaylarından ve hayvan davranışlarından ne tür yorumlar yapılabileceğinin anlatıldığı bir bölüm ile Dolgan atasözleriyle bilmeceleri bulunmaktadır. Ogdo Aksyonova'nın bu eserindeki şarkılar günümüzde de Dolganlar tarafından sevilerek dinlenmektedir¹. Aşağıda onun bu ilk eserinde yer alan *Bulçut İriata* 'Avcının Şarkısı' adlı eserinden bir parça örnek olarak sunulmuştur (Aksyonova, 1973, s. 69):

Ürüş köbüör Taymırbın
Kırabıttan taptıubın,
İye kördük doydubun
Hılaas cialii hanıubın.

Taymır aanın arıyan
Barı buldun bultatar,
Äldäninän äymäñnään
Hirbin, huolbun hırdatar.

Beyaz halı misali (karla kaplı) Taymır'ımı
Küçüklüğümde beri severim,
Anne misali yurdumu
Sıcak evim gibi görürüm.

Taymır kapısını açarak
Avını bizimle bölüşür,
Kuzey ışıkları parlayarak
Yerimi, yolumu aydınlatır

İlk Dolganca kitabın ortaya çıkışında SSSR Bilimler Akademisi; Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü'nün Yakutsk şubesinde o dönemde araştırma görevlisi olarak çalışan Prokopiy Yeliseyeviç Yefremov'un önemli desteği olmuştur. Köken itibariyle bir Yakut olan Yefremov aynı zamanda ünlü bir Dolgan halkbilimi araştırmacısıdır. Kendisi, hazırladığı *Fol'klor dolgan* 'Dolgan Folkloru' ve *Dolganskoye olonxo* 'Dolgan Destanı' adlı eserleriyle tanınmaktadır. Aksyonova'nın eserinin önsözü Yefremov tarafından kaleme alınmıştır. Araştırmacı, Ogdo Aksyonova'nın şiiir sanatını şu sözlerle dile getirmiştir: 'Ogdo Aksyonova'nın şiiir sanatı, onu besleyen kaynaklardan biri olan Dolgan halk edebiyatı gibi özgündür. Çocukluğunda büyükannesi Cäbgiän'den pek çok şarkı, destan dinler. Liseyi bitirdikten sonra Popigay, Jdanixa, Katırık, Novorıbnaya gibi Dolgan köylerinde on yıldan fazla kızıl çadırlarda çalışır. Bu yüzden tundra

¹ Günümüzde, dönemin siyasi anlayışını öven bu şiiir ve şarkılardan bazılarının sözlerinin değiştirilerek söylendiği görülmektedir. Örneğin Sovyetler Birliği döneminde kuzey halkları için tasarlanan konargöçer bir kültür-eğitim kurumu olan *kızıl çadır* çalışanının övüldüğü şarkıda geçen *kıhıl çuum ülähitä* kısmı, günümüzde zaman zaman *tabahut ülähitä* 'geyik işçisi' olarak söylenmektedir.

insanının yaşamını iyi bilir, bunu şarkılarında, şiirlerinde işler ve tundraya özgü yeni danslar tasarlar' (Aksyonova, 1973, ss. 8, 12).

Ogdo Aksyonova'nın hayatı ve sanatında şarkılar çok önemli bir yer tutmaktadır. Sovyetlerin göçebe kültür kurumu olan *krasnıy çum* 'kıızıl çadır' çalışanı olarak sık sık konser düzenler, kendisi de bu etkinliklerde şarkılar söyler. İlk kez 1956 yılında Popigay köyünde kıızıl çadırdaki çalışırken şarkı topluluğu için ana dilinde birkaç şarkı yazar ve çok beğenilen şarkılar hemen yerel radyoda çalınmaya başlanır. Şair, Dolganca şarkı söylediğinde dinleyicilerin ne kadar coşkulu olduğunu ilk kez fark eder ve o zaman ana dilinde yazması gerektiğini anlar. Düşüncelerini şu sözlerle ifade eder: 'Anladım ki ana dilde yazmak gerekir... İlk kez şarkı yazdım ve onları kendim söyledim. Kısa sürede ağızdan ağıza, köyden köye yayıldılar...' (Ogrızko, 2009, ss. 72, 115). Ogdo Aksyonova'nın Dolgan şarkıları üzerindeki etkisi, günümüzde de Dolganlar arasında devam etmektedir. Onun şarkısının söylenmediği bir etkinlik, festival hemen hemen bulunmamaktadır.

Aksyonova'nın sanatı, çocukluk çağıyla yakından ilişkilidir. Küçükken bir şaman tarafından iyileştirildiğinden büyüdüğünde şaman olmak ister. Ailede, baba ve büyükanne farklı taraflardadır. Büyükanne, torununa kaynağını şamanizmden alan bir değerler sistemi aşılama çabasıdır. Baba ise ilçesinin parti sekreteridir ve doğal olarak bu yaklaşıma karşıdır. Ailenin üç kızının aktif parti üyesi olmasından bu sessiz çekişmeyi babanın kazandığı söylenebilir (Ogrızko, 2009, ss. 60, 63). Ancak Aksyonova'nın şiir sanatı üzerinde büyükannesinin etkisi tartışılmaz. Büyükanne Cäbgiän, çok fazla Dolgan şarkısı, masalı, atasözü ve bilmecesi bildiğinden Ogdo bunları dinleyerek büyür; göç esnasında, kahramanları uzak geçmişten gelen destanları ve masalları dinleyerek uykuya dalmayı alışkanlık hâline getirir. Büyükanne bunların yanı sıra Dolgan kabilelerinin tarihlerini de bilmektedir. Hiç şüphesiz Ogdo Aksyonova'nın Dolganlık bilincinde ve sanatında büyükannesinin çok önemli etkisi olmuştur (Bettu, 2007, s. 18). Bu etkiyi Aksyonova'nın kendi sözleri de doğrular: 'Büyükanne minnettarım, bana tundra hakkında çok şey öğretti. Gittiğimiz yerlerde bana eskiden nasıl insanların yaşadıklarını, nerede hangi olayın meydana geldiğini anlatırdı. Bazen kendi çocukluğundan, yaşlıların ona anlattıklarından bahsedirdi. Bütün bunlar bana yaşamımda faydalı oldu. Üstelik büyükanne dişsiz olmasına karşın şarkı da söylerdi (Ogrızko, 2009, s. 80). Aksyonova'nın Dolgan halk edebiyatı ürünlerini tanınmasında dedesi Maksim Nikolayeviç Kirgizov'un da etkisi büyük olur. Daha Dolgan alfabesinin oluşturulmadığı dönemlerde dedesinden Dolganca masal kayıtları alır ve onun anlattığı *Oguruo Bitık* 'Boncuk Sakal' masalını daha sonra Dolganca olarak yayımlar (Mar'yasova vd., 2005, s. 18).

Ogdo Aksyonova'nın ayırt edici özelliği onun Dolganların hayat ve kültürünü şiirlerinde yansıtmasıdır. O, eserleriyle Dolganların ve kuzey halklarının

kültürlerini dünyaya tanıtmayı başarabilmiştir. Aksyonova'nın kimi eserleri Ukraynaca, Japonca gibi dünya dillerine de çevrilmiştir. Bu sayede onun şiirleri Rusça aracılığıyla Ukrayna, Sırbistan, Küba ve Rusya'nın farklı bölgelerinde okurlarını etkilemiş ve dünya çapında bu küçük kuzey halkına merak uyandırmıştır. Bunun yanı sıra kendisi de Rusça, Ukraynaca gibi dillerden Dolgancaya çeviriler yapmıştır. Aksyonova'nın kitapları Rusça, Dolganca ve Rusça-Dolganca olmak üzere iki dilli olarak yayımlanmışlardır. 2002 yılında Setsu Fujishiro tarafından Dolganca, Rusça ve Japonca olarak üç dilli yayımlanan *The Collected Works -Ogdo Aksionova-* adlı eser Aksyonova'nın bütün eserlerini içermektedir. Aksyonova'nın, edebiyat dışı çalışmaları da dâhil olmak üzere bütün eserlerine *Ogdo Aksionova -Bibliografıçeskiy ukazatel'* (2004) ve *Ogdo (Yevdokiya Yegorovna) Aksionova Bibliografıçeskiy ukazatel' literaturı* (2006) adlı eserlerden ulaşmak mümkündür.

Dolgancanın yazı dili hâline gelmesinde Ogdo Aksionova'nın payı çok büyüktür. Bu süreçte pek çok güçlük yaşanmıştır². Bir yandan bazı Dolganca ana dili konuşuru veliler Dolganca öğrenmenin çocuklara hiçbir yararının olmayacağını savunurken diğer tarafta yönetim kademesinden Aksionova'ya 'Lenin'i iki bin sözcükten oluşan dilinize mi çevireceksiniz?' eleştirileri yöneltmiş ve şair milliyetçilikle suçlanmıştır (Kravets, 2001, ss. 98-99, 114). Yüksek öğrenim görmemesine rağmen Dolgan alfabesinin temellerini atması da bu konuda eleştirilere yol açmıştır. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Aksionova, başladığı işi başarıyla sonuçlandırmıştır. Dolgancanın alfabesini oluştururken Yakutça başta olmak üzere dilbilimci titizliğiyle farklı Türk dillerinin alfabelerinden yararlanmıştır. Onun bu süreçteki en büyük motivasyonu halkının folklorunu kayıt altına almaktır. Bunu, şu sözlerle dile getirir: 'Dolgan alfabesinin oluşturulması nihayet halkımın folklorunu orijinal olarak kayıt altına alma olanağı verdi. Folklor bizde zengindir. Atasözleri, bilmececi vardır. Hatta lanetleme gibi çok özel bir tür de vardır. Kuzeyde en kötü ceza yalnız kalmaktır, iletişimin sıcaklığı en büyük değerdir' (Mar'yasova vd., 2005, s. 11).

Dolgan alfabesinin oluşturulması, Dolgan edebiyatının gelişimi, Dolganların bir ulus ve Dolgancanın bağımsız bir dil olarak ortaya çıkışı tartışmalı bir konudur. Ulus inşa süreçlerini planlayan ve yürüten siyasi otorite için farklı uluslara yazı dili verilmesi, Sovyetler Birliği'nde desteklenen bir girişimdir³. İlk Dolganca kitabın ortaya çıkışı da bu nedenlerden dolayı siyasi çevrelerde de sevinçle karşılanmıştır. Dolgancanın edebî dil olarak ortaya çıkışı dünya basınında Sovyetler Birliği'nin bir zaferi olarak yansıtılmıştır. Cenevre'de yayımlanan Komünist gazetesi *Forverts'*in Moskova muhabiri Anna Dreyer, "Rojdeniye novogo literaturnogo yazıka" "Yeni Edebî Dilin Doğuşu" adlı makalesinde şöyle

² Ayrıntılı bilgi için bk. (Hayırsever, 2024).

³ Ayrıntılı bilgi için bk. (Roy, 2009; Hayırsever 2024).

der: ‘Ogdo Aksyonova, şiirlerinde Sovyet hâkimiyetine kadar halkının nasıl yaşadığını anlatır. Onun bütün şiirleri memleketine bağlılıkla, bu toprakları ve halkını yeniden canlandırıp dönüştüren Sovyet iktidarına minnettarlıkla doludur’ (Ogrızko, 2009, s. 74).

Özel mektuplarından açıkça görüldüğü üzere süreç içerisinde Aksyonova bazı konularda fikir değiştirmiştir. 22 Şubat 1971 tarihinde çevirmeni için kaleme aldığı mektubunda Dolganca için ‘Şiirlerimi, sizin çevirinizden Yakutçaya çevirdiler, neredeyse fark yok, ne de olsa bizim dilimiz Yakutçanın bir diyalektidir’ ifadesini kullanır. 22 Mart 1988’deki mektubundaysa ‘Dolganların tarihi hakkında çok az bilgisi olan birçok bilim adamı, Dolgancayı hâlen Yakutçanın bir lehçesi olarak görüyor’ diyerek durumdan şikâyet eder (Kravets, 2001, ss. 24, 150). Tüm bu bilgilerden hareketle Aksyonova’nın Dolgan alfabesini oluştururken aslında Dolgancayı bağımsız bir dil hâline getirme niyetinin olmadığı, bu düşüncenin tedricen, çeşitli nedenlerle geliştiği söylenebilir. Aksyonova’nın Dolgancayı bağımsız bir dil hâline getirme girişimi Rus dilbilimciler Vladimir Nadelyayev ve Yelizaveta Ubryatova tarafından desteklenmiştir. Özellikle sözlük, ders kitabı gibi yayınlarında kendisine eğitimci hemşehrisi Anna Barbolina destek olmuştur. Dolgancanın bu iki önemli uzmanı, okul kitapları ve 4000 kelimelik sözlük için ortak kullanılan sözcükleri birlikte seçmişlerdir. Aksyonova’nın Popigay, Novoribnaya gibi farklı Dolgan köylerinde çalışması da onun Dolgan ağızlarını tanımasında yararlı olmuştur (Kravets, 2001, s. 119).

Ogdo Aksyonova’nın çocuk edebiyatıyla yakından ilgilendiği bilinmektedir. Bunda gündelik hayatta çocuklarla iyi anlaşmasının da etkisi büyüktür. Rus çocuk edebiyatçıları Agniya Barto’nun ve Sergey Mixalkov’un şiir kitaplarını yanından ayırmaz. Sergey Mixalkov ile 1971’de yazarlar toplantısında bizzat tanışır. Oğlu Vova’nın ölümünden sonra diğer oğlu Yuri’ye tutunur ve çocuk şiirleriyle daha ciddi şekilde ilgilenir⁴. Ogdo Aksyonova’nın şiirleri onun gündelik yaşamının bir parçası gibidir. Çocukları müzeye, radyodaki işine, balık tutmaya, tundraya götürür. Böylece çocukları gözlemlene şansını da elde eder. Onun şiirlerinde çocuklar, kendi küçük çocuk dünyalarında yaşayan küçük insanlar olarak tasvir edilirler; onlar her şeyden mutlu olurlar, kuşlardan, orman meyvelerinden, ilk yağmurdan, bahar güneşinden, ilk avdan, çiçeklerden ve yıldızlardan... (Mar’yasova vd., 2005, ss. 20-22). Ogdo Aksyonova’nın “Müzedede”, “Şehirde”, “Uçakta” gibi şiirleri bu şekilde kaleme alınmışlardır.

Ogdo Aksyonova’nın şiirleri, yaşama sevinci ve hayata olumlu bakışla şekillenmiştir. Ancak eserlerinde her zaman realizm ve tarihsel gerçeklikten izler

⁴ Ogdo Aksyonova’nın oğlu Vladimir (Vova) boğularak hayatını kaybetmiştir. Kocasını, edebiyatla daha az ilgilenseydi oğullarının hayatta olacağını söyleyerek bu durumdan eşini sorumlu tutar (Ogrızko, 2009, s. 65).

bulmak mümkün değildir. Şiirlerinde 1930'lu yılların ortasında kolektivizasyona karşı gerçekleşen Dolgan isyanından bahsedilmez. 1930'ların sonuna kadar devam eden bu direnişte geyik çobanı pek çok aile *kulak* olmakla suçlanmış daha sonra pek çoğu tutuklanarak idam edilmiştir. Ayaklanma Rus alayları tarafından bastırılmış ve kan dökülmüştür. Yirmi parti üyesi ve yerli halktan kimseler bu olayda hayatını kaybetmişlerdir (Ziker, 1998, ss. 93-94). Tarihsel olayları anlatmayı seven büyükanne Cäbgiän ona bu isyandan muhakkak bahsetmiş olmalıdır. Oysa ki Ogdo'nun eserlerinde bu olaydan bahsedilmemekte; şiirlerinde Dolganlar sakin bir halk olarak nitelendirilmektedir (Ogrızko, 2009, s. 116). O, şiirlerinde çoğunlukla hayatın mutlu yönlerini işlemiştir. Oysa ki yaşam şartları çok ağırdır. Daima konut sıkıntısı çeker, kuzeyin zorlu coğrafyasında, iyi ısınmayan evlerde yaşar. Çocuğunu kaybetmesi ve Aksyonova'nın edebiyat çalışmalarını anlamaya entelektüel seviyesi yetmeyen kocasının yoğun alkol tüketimi onun hayatını zorlaştırır. Öyle ki çevirmeni Valeriy Kravets onun yaşam şartlarının olumsuzluğundan bahsetmekte ve bu ortamda onun nasıl şiir yazabildiğine şaşmaktadır: 'Aksyonova'nın Xatanga'daki ilk evini dehşetle hatırlıyorum: yıkık dökük, soğuk; kömür, balık ve geyik eti çuvalları (buzdolabına gerek yok!), satın alınmış ve başka yerden taşınmış su! Bu koşullarda nasıl şiir yazılabileceğini düşünmek korkutucu...' (2001, ss. 13-15).

Ogdo Aksyonova yaşamı boyunca hastalıklarla mücadele eder. Sağlık sorunları önce üniversiteyi bitirmesine engel olur, ardından yaşamdan erken ayrılmasına yol açar. Ogdo Aksyonova 14 Şubat 1995 tarihinde hayata gözlerini yumar. O, yaşarken olduğu gibi ölümünden sonra da popülerliğini korumayı sürdürür. 2002 yılında Japonya'da yayımlanan toplu eserleri ve 2003 yılında Rusça ve Dolganca iki dilli yayımlanan *Tundra – luçşiye slova (Miniänä Muoram)* 'Benim Tundram' adlı eserleri bunun göstergesidir. Günümüzde Taymır yarımadasında Xatanga'da Ogdo Aksyonova'nın adını taşıyan bir edebiyat müzesi bulunmaktadır. Hâlen Dolgan edebiyatı söz konusu olduğunda akla gelen ilk isim Ogdo Aksyonova'dır.

1.1.1 Ogdo Aksyonova'nın Sanat ve Edebiyat Anlayışı

Ogdo Aksyonova'nın kaleme aldığı edebî ürünler; Dolgan halk edebiyatı, Sovyetlerin edebiyat anlayışı ve çocuk edebiyatının bir bileşimidir. Aksyonova, şiirlerinde memleket sevgisini, yaşama sevincini ve dönemin siyasi görüşlerini terennüm eder. Ogdo Aksyonova'nın bütün eserlerinin toplandığı *The Collected Works -Ogdo Aksenova-* adlı eser bu temalarla uyumlu olarak dokuz bölümden oluşur. *Törüt hir baraksan* 'Sevgili Memleketim' adlı ilk bölüm adından da anlaşıldığı gibi Ogdo'nun, memleketi üzerine yazdığı şiirlerinden oluşur. *Olok tuhunan* 'Hayat Hakkında' başlıklı ikinci bölümde siyasi içerikli ve hayatın çeşitli anlarından manzaralar sunan şiirler yer alır. Bu bölümde Ogdo'nun Dolgancaya çevirdiği Ukrayna millî şairi Taras Şevçenko'nun *Vasiyet* adlı şiiri de bulunmaktadır. Üçüncü bölüm *Cıl kämä* 'Mevsim' adını taşır ve şairin mevsimler, kutup geceleri ve doğa olayları hakkındaki şiirlerini içerir. *Kihi*

bıhuta ‘İnsanın Özellikleri’ adlı bölümde şair çeşitli deneyimlerini, anılarını ele alır. 5. bölümde sevgi ve aşk temalı şiirler bulunur. 6. bölüm şairin çocuklar için yazdığı şiirlere ayrılmıştır. 7. bölümde şarkılar, 8. bölümde masallar, 9. bölümde atasözleri, deyimler ve bilmeceler bulunur.

Bahrgas adlı manzume, konusu ve kullanılan dil itibariyle Ogdo Aksyonova’nın şiirleri arasında çok özel bir konumda bulunmaktadır. Şairin, üzerinde birkaç yıl boyunca çalıştığı bu manzume, onun şiirinin ve sanatının zirvesidir. Konu ve kullanılan dil açısından özgündür. Şiirde tema olarak geçmişte Sibirya’da çok yaygın görülen bir hastalık olan vebanın bir Dolgan kabilesini bütünüyle yok etmesi anlatılır. Hastalığa yakalanan insanların vücudu yaralarla kaplanır; kendi şaman ayinleriyle ve Rusça dualar okuyarak hastalıktan kurtulmaya çalışırlar ancak bu çabalar hiçbir işe yaramaz. Obaya gelen konuğu, hastalığın yayılmaması için aralarına almazlar. Gördüklerine dayanamayan yolcu, yardım etmesi için şamanı çağırır. Şaman üç gün boyunca hazırlık yapar ve ayin düzenler, ancak hastalığı kovmada başarılı olamaz. Durumu şu sözlerle açıklar: ‘Eski zamanlarda bir şaman vardı. Eşi öldüğünde bir kızla evlenmek istemişti. Kız evlenmeye razı olmadı, evden kaçtı. Şaman bu duruma çok kızdı ve onun çocuğunun çocuğuna geleceğini, ocaklarını bütünüyle söndüreceğini söyledi. İşte hastalığı bu yüzden gönderdi’. Bunu duyan oba halkı hastalıktan kaçmak için dört bir yana dağılır. Bütün bir kabileden yalnızca beş yaşındaki *Bahrgas* adı verilen küçük bir oğlan çocuğu hayatta kalır. *Bahrgas* genellikle köpeklere verilen bir addir, belli ki bu isim çocuğa kötü ruhtan koruması için verilmiştir. Üç bölümden oluşan manzumede şairin dili en sanatsal kullandığı kısım hastalığın anlatıldığı ilk bölümdür. Diğer iki kısımda siyasi propaganda ve eski-yeni karşılaştırması daha ağır basmaktadır. Manzumenin sonunda hastalığın aşya yenildiği ifade edilerek yeni rejimin eskinin olumsuz yönlerini ortadan kaldırdığına vurgu yapılır (Fujishiro ve Barbolina, 2001, s. 90).

Ogdo Aksyonova, çocukluğundan itibaren halk edebiyatına özel bir ilgi duymuştur. Şiirlerinde atasözlerine yer vermesi, Dolgan geleneklerine sıklıkla atıf yapması, zaman zaman doğrudan halk edebiyatı ürünlerinden beslenmesi bu ilginin onun edebiyat anlayışına da sirayet ettiğinin bir göstergesidir. Aksyonova’nın nesir türünde kaleme aldığı eserler yalnızca Dolgan masallarıdır. Bu masallardan bir kısmını büyükannesi ve büyükbabasından dinlemiştir. Bu masallar, ünlü mavi sakal masalını anımsatan boncuk sakal hariç tutulursa kullanılan dil ve konuları açısından özgündür. Aksyonova’nın ilk masalı *Bulçut Bakıt* ‘Avcı Bakıt’ adını taşır. Yürürken çukura düşüp ayağını inciten Bakıt, tavşanın ot kökünü yiyerek iyileştiğini görür. O da aynı kökten yer ve iyileşerek yürümeye başlar. Ancak artık görünmez olmuştur. Karşılaştığı çoban onu göremez. Bakıt çobanı takip eder, zengin bir obaya gelirler. Masada çeşitli Dolgan yemekleri vardır, bir tek kuş sütü eksiktir. Ev sahipleri masadan yemeklerin kaybolduğunu görüp şaşırırlar. Yemekten sonra dışarıda oyunlar

oylanır, *heyro* halayı çekilir. O sırada kızlardan biri Bakıt'ı hisseder ve korkup evine kaçar. Şamanı çağırırlar, Bakıt'ı yalnızca şaman görebilir ve bir ayın düzenleyerek onu yurduna geri gönderir. Yanına işlenmiş geyik derisi, kutup tilkisi kürkü gibi hediyeler verirler. Bakıt döndüğünde anlattıklarına inanmayan köylülerine bunları gösterir ve böylece anlattıklarına inanırlar. İkinci masal saklambaç oynayan fare ve geyiğin masalıdır. Boynuzlarından dolayı fare geyiği kolayca bulur. Saklanma sırası farededir, fare bir deliğe girip kaybolur. İşte o zamandan beri geyikler otlarken yeri koklarlar, bu geyiğin fareyi aramasındandır. *Aanis Kıs* 'Aanis Kız' adlı masalda sıkıntı çeken, haksızlıklara uğrayan öksüz bir kız anlatılır. Bir gün kovasıyla buzda açılan delikten su almaya gider. Delikte ayın yansımamı görür. Ondan kendisini yanına almasını ister. Dileği kabul olur. O zamandan beri ayda iki elinde iki kova tutan kız gözükmemektedir. Köpekler ayda kızın silüetini gördüklerinden dolunayda aya bakarak ulurlar. *Oguruo Bitık* 'Boncuk Sakal' adlı masalda Boncuk Sakal, balık tutarken su iyesine rastlar. Su iyesi ondan kızını isteyince önce büyük kızını verir. Su iyesi zengindir, evinin sayısız odalarından birinde içi su dolu buzdan bir sandık vardır. Su iyesi, kıza evde istediği yerde gezip dolaşabileceğini yalnızca bu sandığın içine parmağını sokmamasını söyler. Kız söz dinlemeyip parmağını sandığa sokunca baş parmağı buz tutarak orada kalır. Su iyesi bunu fark edince çok kızar ve kıızı en uzaktaki odaya kapatır. Tekrar aynı buz deliğinde Boncuk Sakal'ı yakalar ve diğer kızını ister. Boncuk Sakal çaresiz ortanca kızını da verir. Su iyesi aynı şekilde kıızı uyarır ancak o da dinlemez ve orta parmağını kaybeder. Bu kez Boncuk Sakal'ın en küçük kızını eş olarak alır ve aynı uyarıda bulunur. Bu kız da merak içerisinde ancak denemek için suya parmağını değil balığı sokar. Balık buz tutunca olanları anlar. Sandığın yanına oturup ağıları tamir etmeye başlar. Su iyesi 'ağ neyine lazım, ben sana istediğin kadar balık getiririm' deyince kız 'ben geyik eti yemek istiyorum, suda geyikler var' diye yanıt verir. Su iyesi her ne kadar inanmasa da sandığa bakmak için eğilince kız su iyesinin başını sandığa bastırır ve böylece kız kardeşlerini kurtarır. *Hordonj-Taba* 'Turna balığı – Geyik' masalında ise, uyuyakaldıklarından ablası ve geyik sürüsü donarak ölen bir gencin yeryüzü iyesini bulup onun yardımıyla ablasını ve geyiklerini kurtarması anlatılır.

1.2. Nikolay Anisimoviç Popov

Dolgan edebiyatının bir diğer önemli ismi Nikolay Anisimoviç Popov'dur. 17 Mart 1929'da Voloçanka köyünde çok çocuklu geyik çobanı bir ailede dünyaya gelen Popov çocukluktan itibaren ailesine bu zorlu işte yardımcı olur. 1937'de yedi yıllık okuldan mezun olur ve İğarka Pedagoji Okulu'na girer. Eğitiminin ardından Xatanga köyüne beden eğitimi öğretmeni olarak atanır. 1954 yılında Komsomol Avam İlçe Komitesi'nin organizasyon bölümü başkanlığına atanır. Burada organizasyon konusunda yeteneklerini gösterme şansını elde eder. 1956 yılında Parti Yüksek Okulu'na gönderilir ve 1960 yılında bu okuldan mezun olur ve partinin bölge komitesinde çalışır (Barbolina, 2017, s. 65).

Nikolay Anisimoviç Popov, 1961 yılında Taymır halklarının ana dillerinde yapılacak yayını düzenlemek üzere baş redaktör olarak Taymır radyosuna davet edilir. Xatanga’da partinin ilçe sekreteri olarak görevlendirileceği 1964 yılına kadar bu görevi icra eder. Redaktörlük, kendisinin sanat ve edebiyat yaşamını derinden etkiler. Onun önderliğinde radyoda Taymır’ın yerel dilleri olan Dolganca, Nenetsçe, Nganasanca, Evenkice ve Enetsçe yayınlar yapılır. Bu sayede Popov, dikkatini kendi ana diline yöneltme şansını da elde eder. Daha sonra Rusçadan yapacağı İncil çevirilerinde de program esnasında farkında olmadan doğaçlama olarak Rusçadan Dolgancaya çevirdiği bir ayet etkili olacaktır.

Ağırlıklı olarak nazım eserleri kaleme alan Ogdo Aksyonova’nın aksine Popov daima düzyazıyla meşgul olmuştur. Bunda icra ettiği gazetecilik mesleği de önemli rol oynamış olmalıdır. Üç yıl boyunca Sovetskiy Taymır gazetesinin tarım bölümüne başkanlık etmiştir. Popov, *Sovetskiy Taymır* gazetesinde Rus alfabesiyle Dolganca metinler de yayınlamıştır. Ancak beklenen etkiyi yaratmadığından bu girişimden bir süre sonra vazgeçmiştir. Yine de bu yazılı metinlerden Ubryatova, Nedyalkov, Yefremov gibi bilim insanları yararlanmışlardır. Dolganca düz yazı ve öyküler de bu yıllarda bu girişimle ortaya çıkmıştır (Barbolina, 2017, s. 65; Ogrızko, 2009, s. 222).

1989 yılında emekli olmasının ardından Popov, bütün dikkatini Dolgancaya ve Dolgan edebiyatına yöneltmiştir. Popov’un ilk kitabı 1989 yılında Rusça yayımlanan *İz roda Karanto* ‘Karanto Kabilesinden’ adlı eserdir. Yazarın çocukluk dönemine ait on otobiyografik öyküden oluşan kitaptan Dolgan kültürü, gelenekleri, Dolgan yaşam tarzı ve dünya görüşü gibi pek çok konuda bilgi edinmek mümkündür. Kitap 1996 yılında *Karanto Cono* ‘Karanto Oymağı’ adıyla Yakutçaya da çevrilmiştir. Bu öyküler, 2000 yılında iki dilli olarak yayımlanan *Aristin* adlı kitapta Dolganca olarak yayımlanmışlardır. 2000 yılında yayımlanan eserde, ilk kitapta yer almayan dokuz öykü daha bulunmaktadır.

Popov, yalnızca bir yazar olarak değil, çevirmen olarak da Dolgan diline ve kültürüne hizmet etmiştir. Hatta denebilir ki Popov’un çevirileri, kaleme aldığı hikâyelerden çok daha başarılıdır. Rusçadan yaptığı çevirilerde mümkün olduğunca az Rusça sözcük kullanmaya ve metinleri ana dilinin imkânlarıyla olabilecek en iyi şekilde çevirmeye gayret etmiştir. Yazarın ilk çevirisi 1996 yılında Stokholm’de yayımlanan Markos İncili çevirisidir. Bunu B. Arapoviç ve V. Mattelmiaki tarafından hazırlanan, Rusça *Detskaya Bibliya* ‘Çocuk İncili’ adlı eserden parçaların çevirilerinin yer aldığı 1997 yılında çocuklar için yayımlanan *İsus - ogolor dogordoro* ‘İsa Çocukların Dostu’ adlı kitap ve 2000 yılında yayımlanan, ünlü Rus şair Puşkin’in masallarının çevirisi olan *Oloşkolor* ‘Masallar’ izler. 2002 yılında Luka İncili’nin Dolganca tercümesi yayımlanır. Bu çeviride yer alan addan ad yapım ekleri üzerine Türkiye’de bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Hayırsever, 2016). Popov’un 2009 yılındaki ölümünden sonra

2012 yılında yayımlanan *İsus Xristos tuhunan östör* ‘İsa Mesih Hakkında Öyküler’, Popov’un son çevirisidir. Bu kitabın hazırlanmasına 1997 yılında yayımlanan *İsus - Ogolor Dogordoro* ‘İsa Çocukların Dostu’ adlı eserin ağıdalı dili neden olmuştur. Son eserdeki hikâyeler, diğeriyle büyük ölçüde aynıdır. Ancak bir önceki eserdeki bazı Dolganca cümlelerin sadeleştirildiği, bazılarının ise eserden çıkarıldığı görülmektedir (Hayırsever, 2019, s. 31).

Nikolay Anisimoviç Popov’un çevirileri yalnızca kitap olarak basılan çevirilerle sınırlı değildir. Popov, eğitimci eşi Margarita İvanovna Popova ile birlikte çok sayıda Dolganca ders kitabı hazırlamıştır. Bu kitaplar şunlardır: *Literatura: Uçebnik dlya 5 klassa dolganskix škol* ‘Edebiyat: Dolgan Okullarının 5. Sınıfları İçin Ders Kitabı’ (2004), *Xrestomatiya po literature: Uçebnoye posobiye dlya 6 klassa dolganskix škol* ‘Edebiyat Antolojisi: Dolgan Okullarının 6. Sınıfları İçin Ders Kitabı’ (2006), *Literatura: Uçebnoye posobiye na dolganskom yazıke dlya 7 klassa obşçebrazovatel’nix uçrejdeniy* ‘Edebiyat: 7. Sınıf Genel Eğitim Kurumları İçin Dolganca Ders Kitabı’ (2007), *Literatura: 8 Klass: Uçebnaya xrestomatiya dlya obşçebrazovatel’nix uçrejdeniy na dolganskom i russkom yazıkax* ‘Edebiyat: 8. Sınıf: Genel Eğitim Kurumları için Dolganca ve Rusça Eğitim Antolojisi’ (2012). Kitaplar yalnızca Dolganca edebî eserlerinden oluşmazlar. Bunun yanı sıra içlerinde Evenki, Even, Nnganasan gibi farklı Kuzey halklarından ve Rus edebiyatından masallar ve öyküler bulundurulur. Yalnızca son kitap iki dilli olarak basılmıştır, ilk üç kitap yalnızca Dolganca’dır.

Popov, yalnızca kaleme aldığı eserleri, çevirileri, hazırladığı ders kitaplarıyla değil 2005 yılında kaleme aldığı *Härii üyä kıtaanak oroktoro* ‘Savaşın Zorlu Yolları’ adlı eseriyle de doğup büyüdüğü memleketi Taymır’a yararlı olmak istemiştir. 2. Dünya Savaşı’nın altmışıncı yıl dönümünde basılan bu eser, Taymır yarımadasında yaşayan halkların bu savaştaki rolünü ele almaktadır. Bütün Taymır halkları için yazılan bir kitabın dahi Dolganca-Rusça iki dilli olarak hazırlanması Popov’un ana diline verdiği önemin bir göstergesidir. Popov’un arşivde uzun süre çalışarak titizlikle hazırladığı bu eser, bölge halkının savaş tarihini ele alan ilk kitap olmasıyla da ayrıca önem taşımaktadır. Eser, 2005 yılında düzenlenen Ogdo Aksyonova edebiyat yarışmasında nesir alanında birincilik ödülünü kazanmıştır.

Popov’un ölümünden sonra 2011 yılında yayımlanan bir diğer eseri *Avaam biäs üräktärin üstün* ‘Avam’ın Beş Irmağı Boyunca’ adını taşımaktadır. Popov’un ölümünden önce Rusça kaleme aldığı bu son eseri, A. A. Barbolina tarafından Dolgancaya çevrilmiş ve iki dilli olarak yayımlanmıştır. Eserde Dolganların göç rotaları, tarihsel olaylar, Taymır’ın yerli halklarının değişen yaşamı gibi konular ele alınır. Popov, eserinde Dolgan yer isimlerinin kökenleri üzerine de düşüncelerini beyan eder. Dolgan yerleşim yerlerinden biri olan Voloçanka adının bölgedeki *Tahınar* (← Dolg. *tahın*- ‘taşımak’) ırmağından geldiğini, buraya daha sonra Rusça *volocit*- ‘sürüklemek’ fiilinden türetilen Voloçanka

adının verildiğini belirtir (Popov, 2011, s. 109). Yine bir diğer eserinde Taymır'daki başka yer adlarının kökenlerini açıklar: 'Payturma bir nehir adıdır; Payturma, Ngeanasanca *payçurma* 'ağaçlı ırmak' sözcüğünden alıntıdır (2012, s. 29). Popov'un Taymır'daki yer adlarına ve bölgenin yerel tarihine ilgisi, gazetecilik mesleğinin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir.

1.2.1. Sanat ve Edebiyat Anlayışı Bakımından Nikolay Anisimoviç Popov

Nikolay Anisimoviç Popov'un edebiyat anlayışı hakkında bilgi vermek Dolgan edebiyatı için aydınlatıcı sonuçlar doğuracaktır. Hiçbir zaman şiir yazmamış, daima düz yazıyla meşgul olmuş Popov, her şeyden önce bir gazetecidir. Mesleğinin, Popov'un eserleri üzerinde büyük etkisi olmuştur. Tarihe tanıklık edecek eserleri yazmasında, farklı Dolgan köylerinde geçen yaşamının ve güçlü gözlem yeteneğinin etkisi büyüktür. Popov'un eserlerinde Dolganların tarihi, kültürü, oyunları, mizah anlayışı gibi pek çok konuda iz bulmak mümkündür. Popov, eserleriyle belki de hiç farkında olmadan bir Dolgan kültür ansiklopedisi oluşturmuştur. Yazdıklarından anlaşıldığı kadarıyla kurmacaya eserlerinde yer vermeyen Popov'un öykülerinden Taymır yarımadasının 20. yüzyılın ilk yarısındaki yaşantısı takip edilebilir. Onun hikâyelerinde Dolgan avcılarının yaşamları, Sovyetler Birliği'nin bölgeye ve Dolgan yaşamına etkileri, tundrada açılan çadır okulları gibi pek çok farklı konuda ilk kaynaktan bilgi edinmek mümkündür. Bu açıdan Popov'un edebiyat anlayışının duyduklarını, gördüklerini doğru bir şekilde aktarmaya yönelik olduğu söylenebilir.

Nikolay Anisimoviç Popov'un bütün öyküleri *Āristin* adlı eserde Dolganca ve Rusça olarak bir araya getirilmiştir (2000a). Popov'un Dolganca adı olan *Āristin*, 'görmüş geçirmiş, güçlüklerin üstesinden gelmiş' anlamına gelmektedir. Kitapta yirmi öykü yer alır. İlk öykü kitabın adıyla uyumlu olarak *Āristin* adını taşır. Öykü, babasının hastalanması üzerine yalnız başına tilki kapanlarını yoklamaya giden ve tipi sonucunda kaybolan Maksim hakkındadır. Yazarın bölge hakkındakiengin deneyimleriyle beslenen bu öykü; bölgeyi ve kültürü tanımayan okuyucuya çeşitli dersler verir. 'Bazı kar fırtınaları uzun süre devam ettiğinden, kar fırtınasında insan asla bulunduğu yerden ayrılmamalıdır. Fırtına çevreyi tanınmaz hâle getirir, insan farkında olmadan uzaklaşabilir ve kaybolup açlıktan hayatını kaybedebilir' (2000, ss. 12-13). Tipide kaybolan Maksim, geyiklerinin kulağına açtığı çizikten emdiği kan sayesinde dokuz gün süren fırtınada hayatta kalır. Çocuğu bulup eve getirirler, ışığı söndürüp kutup tilkisi kürkünden yorgana sarıp yatırır. Geyik kanından hazırlanan çorbadan az az içerirler. Dolganlar uzun süre aç kalmış, kaybolmuş birine parlak ışık göstermezler. Bunun onu çıldırtacağını düşünürler. Midesinin alışması için yiyecek az az verilmelidir, yoksa hasta hayatını kaybedebilir (2000, s. 21).

Popov'un öykülerinde mizah önemli bir yer tutar. Bazen bilinmeyen bir Rusça sözcük, bazen insanların daha önce hiç görmedikleri yeni bir uygulama yüzlerde

gülümsemeye yol açabilir. Popov, bu öykülerin kahramanlarıyla gazetecilik yaptığı dönemde karşılaşmış ya da öyküleri bu olaylara şahit olanların anlattıklarından dinlemiştir. *Amääksin Horuga* ‘Yaşlı Kadının Verdiği Görev’ adlı öyküde kadın, kocasına sağlam bir ip alıp gelmesine söyler. Rusçayı az bilen yaşlı adam dükkâna girer ve yarı Dolganca bozuk bir Rusçayla *Minie-e kara niit naada* ‘Bana siyah iplik gerek’ der. Dükkân sahibi Dolganca-Rusça *kara niit* ‘siyah iplik’ sözcüğünü Rusça *xoronit* ‘gömmek’ diye anlar ve birinin öldüğünü düşünür. Yaşlı adam kendini ifade etmek için cümleyi tekrar kurar *bigä muot naada* ‘sağlam iplik lazım’. Tezgâhtar bu kez kendisine *begemot* yani ‘su aygırı’ dendığını düşünür ve çok kızar. Diğer müşterilerin araya girmesiyle gerçek anlaşılır ve olay tatlıya bağlanır. *Çiäça Amääksin* ‘Çieça Nine’ adlı öyküde 1937 yılı seçimleri söz konusudur. Çieça Nine oy sandığının bulunduğu çadıra girer ancak bir türlü dışarı çıkmaz. Yardımcı olması için torununu içeri gönderirler. Yaşlı kadın oy pusulalarını yukarı doğru kaldırmış öylece beklemektedir. Torunu, sıkıntudan kan ter içerisinde kalmış büyükannesine pusulaları sandığın içine atmasını söyler. Yaşlı kadın kolhoz toplantılarında el kaldırarak oy verdiği için bu kez de el kaldırması gerektiğini düşünmüştür (2000, s. 56). *Aydaannaak Kötör* ‘Gürültülü Kuş’ öyküsünde ise 1936 yılında ilk kez uçak gören köylü kadınların korkup kaçması anlatılır. Kadımlar önce böylesi güneşli bir günde göğün gürlenmesine şaşırırlar, sonra gökte kırmızı bir nesne görünüp çadırlar sarsılınca korkudan dört bir yana dağılırlar. Gerçek, uçağın ne olduğunu bilen Kırıça’nın obaya dönüşüyle anlaşılır.

Nikolay Anisimoviç Popov’un eserlerinde Dolgan kültür tarihi ve sosyokültürel değişimler gibi konularda önemli satırlı bilgileri bulmak mümkündür. *Balıkçittar* ‘Balıkçılar’ adlı öyküde Sovyetlerin Taymır’da yürütülen kolektivizasyon ve kolhozlaştırma politikası ele alınır ve Dolganların daha önce hiç duymadıkları *plan* adlı bir sözcüğü öğrendikleri belirtilir. Daha önce bütün aileler yazları kendileri için balık tutmakta ve kışın yemek için bunları kurutmaktadır. Yönetim şimdi onlardan balığı hükümet için büyük sürtmeye ağılarıyla tutmalarını ve daha önce hiç bilmedikleri, kullanmadıkları bir yöntemle muhafaza etmelerini yani tuzlamalarını istemektedir. Bunun karşılığında köylülere ücret ödenecektir. Bu uygulama köylüler arasında tartışmaya neden olur. Köylüler bu yöntemi bilmediklerini, balığın bozulacağını söylerler. Bahsi geçen sürtmeye ağının nasıl çekileceği de tartışmalıdır, köylüler geyik sürüsünü peşlerine takıp götürebileceklerini ancak balıkta bunun nasıl olacağını bilmediklerini söylerler. Köylülerden ihtiyar Miträy şöyle düşünür: *İti buolar olok ularıyara! Kün aayı ägin-ägin haña östör buolallar! Harsın ämia haña östör buoluoktara* ‘Yaşamın değişmesi budur işte! Her gün başka başka haberler! Yarın yine yeni haberler gelecek’ (2000, s. 72). Öykünün sonunda balıkçılar sürtmeye ağıyla avlanmayı denerler ve bolca balık tutarlar.

Popov'un öykülerinde yatılı okul maceraları da önemli bir yer tutmaktadır. Öykülerde Dolgan çocuklarının köylerinden bir kılavuz eşliğinde yatılı okula getirilişleri ve tatillerde köylerine dönüşleri sık sık konu edilir. Çocuklar, yeni geldikleri kasabada daha önce hiç görmedikleri nesnelere ve canlılarla karşılaşır, yepyeni bir dünyayla tanışır. *Oduu Tabalar* 'İlginç Geyikler' adlı öyküde, kasabaya gelen çocukların ilk kez anlamadıkları bir dilde konuşan Ruslarla karşılaşmaları işlenir. Kadınlar kısa etekler giymektedir, pantolonlu erkeklerin ayaklarındaki geyik toynaklarını andıran kısa siyah ayakkabılar bulunmaktadır. Yine bir Rus kadının çobanlık ettiği çıplak hayvanları yani domuzu ilk kez görürler. Burunları geyik sürmeye yarayan sopanın ucu gibi yusuvarlaktır. İçlerinden Toyo binicilik yeteneklerini göstermek için domuzun üstüne atlar, ürken hayvan çocuk üstünde olduğu hâlde bir süre koştuktan sonra onu çamurlu su birikintisine fırlatır. Bu Toyo'ya iyi bir ders olur. Eğitimleri sırasında yatılı okulda ve derslerde pek çok yeni bilgi edinirler. Günlerden bir gün *konusan tabak* ile yani radyoyla bile tanışır. Gözükmeyen adamın sesinden Moskova radyosuna kulak verir, haberleri ve şarkıları dinlerler.

Popov'un eserlerinin satır aralarında Dolgan halk inanışları, Dolgan halk hekimliği, danslar ve kültürel öğeler hakkında izler de bulunmaktadır. Her ne kadar doğrudan şamanlar üzerine hikâyesi yoksa da -Sovyetler Birliği'nde anti-şamanizm politikasının en sıkı uygulandığı 1930'ları anlattığı öykülerinde doğrudan şamanlar üzerine yazması olanaksızdı- sık sık öykülerde şamanın adı geçmektedir. Öykülerden birinde tipinin çıkışı gökyüzü şamanlarının ayın yapmasına bağlanır. Bir diğer öyküde okul bekçisinin *orukka!* 'derse' diye bağırması ders sözcüğünü bilmeyen çocuklar tarafından şamanın ayın sırasında söylediği söz olarak yorumlanır. Yine öğretmenin üstünde tüylü bir şal gören çocuklar Rus şamanlarının böyle giyindiğini düşünürler (2000, ss. 85, 121). Başka bir öyküde Dolgan mitolojisinde saygı duyulan ve korkulan bir hayvan olan ayının adının doğrudan söylenmediği bunun yerine *hir ulakan kula* 'yeryüzünün büyük hayvanı' örtmecesinin kullanıldığı görülür (2000, s. 79). Popov'un eserlerine yansıyan Dolgan kültürü, bağımsız bir çalışmada ele alınacak kadar zengindir.

1.3. Anna Alekseyevna Barbolina

Dolgan yazar ve çevirmen Anna Alekseyevna Barbolina 06 Aralık 1947 tarihinde Popigay Dolgan köyünde çok çocuklu bir ailede dünyaya gelmiştir. Ailesiyle yaşadığı konargöçer Dolgan yaşamı onun kültürü ve Dolgan yaşam tarzını tanımasını sağlamıştır (Petrov ve Razumovskaya, 2022, s. 53). Esasen bir eğitimci olan Barbolina, Ogdo Aksyonova'nın hazırladığı ilk Dolganca alfabe kitabına da katkı sağlamıştır. Bunların yanı sıra Dolganca konuşma kılavuzu, Dolganca-Rusça sözlük çalışmaları ve Rusça kaleme aldığı pek çok bilimsel çalışması bulunmaktadır. Barbolina, günümüzde Dolgancaya en hâkim ana dili konuşurlarından biridir. N. A. Popov tarafından kaleme alınan *Po pyati rekam*

Avama adlı eseri *Avaam biäs üräktärin üstün* ‘Avam’ın Beş Irmağı Boyunca’ adıyla Dolgancaya çevirmiştir. Japon bilim insanı Setsu Fujishiro ile Ogdo Aksyonova’nın bütün eserlerini Dolganca, Rusça ve Japonca üç dilli olarak yayımlamıştır. Barbolina’nın 2014 ve 2017 yıllarında iki farklı Dolganca İncil çevirisi yayımlanmıştır. *Muñ Küççüğüydärgä* ‘En Küçüklere’ adını taşıyan çocuklar için hazırlanmış eserinde en sık kullanılan otuz Dolganca sözcük resimleriyle birlikte yer almaktadır. Anna Alekseyevna Barbolina en etkin Dolgan araştırmacı ve yazarlardan biridir.

1.4. Aksin’ya Dmitriyevna (Asya) Rudinskaya

Asya Rudinskaya 21 Nisan 1959’da Novoribnaya tundrasında göçebe, geyik çobanı bir ailede dünyaya gelir. Şiir sanatına Rus halk şarkılarını Dolgancaya çevirerek adım atar. Rusça yazdığı ilk şiirleri doksanlı yıllarda *Sovetskiy Taymur* gazetesinde yayımlanır. Dolganca şiirleri de bulunan Asya Rudinskaya şiirlerini ağırlıklı olarak Rusça kaleme almaktadır (Barbolina, 2017, s. 161). Rusça kaleme aldığı şiirlerden bazıları bestelenmiştir. 8 kitap ve 120’den fazla yayını bulunan Rudinskaya günümüzde Dolganlar arasında en tanınmış isimlerden biridir.

1.5. Kseniya Bol’şakova

Genç yazar Kseniya Bol’şakova hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Popigay doğumludur. Nikolay Anisimoviç Popov’dan sonra Dolganlar arasında ortaya çıkan ikinci nesir yazarı Kseniya Bol’şakova’dır. Bol’şakova *Buluus Da İrär* ‘Donmuş Toprak da Erir’ adlı ilk Dolganca romanın müellifidir. Dolganca-Rusça iki dilli olarak yayımlanan bu kitap birbiriyle bağlantılı 16 kısa öyküden oluşur. Tundrada göçebe yaşam tarzında büyüyen son Dolganlardan olan Bol’şakova; romanında çocukluğunda gördüklerini, tundrayı, Dolgan yaşam tarzını anlatır. Yazar, romanın yazımı esnasında akrabalarından geleneksel uygulamalar ve yaşam tarzı konusunda bilgi de almıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı karşıtı gösterilere katıldıktan sonra çeşitli nedenlerle eğitim aldığı Gertsen Üniversitesi’nden ayrılmak ve Rusya Federasyonu’nu terk etmek zorunda kalan yazar, hâlihazırda yaşamını ABD’de sürdürmektedir (Sibreal, 2024).

1.6. Vera Rudinskaya

Çocuk edebiyatı yazarı Vera Rudinskaya Rusya yazarlar birliği üyesi ve pedagoji bilimleri doktorudur. Dolgan köyü Novoribnaya’da dünyaya gelmiştir. Vera Rudinskaya eserlerini Rusça kaleme almakta ancak Dolganca çevirileriyle birlikte iki dilli olarak yayımlamaktadır. Antonina Alekseyevna Suzdalova tarafından Dolgancaya çevrilen ve 2013 yılında yayımlanan *Beçu*, büyükannesi ve büyükbabasıyla çadırda yaşayan küçük bir Dolgan kızının insanlarla, doğayla ve canlılarla ilişkisini anlatır. 2021 yılında yayımlanan *Tundra – tvoy dom* ‘Tundra Senin Evin’ adlı kitap yine Rusça ve Dolganca iki dilli olarak yayımlanmıştır. Kitaptaki metinler Antonina Alekseyevna Suzdalova ve Anna

İosifovna Timçenko tarafından Dolgancaya çevrilmişlerdir. Kitapta tundra ve doğa sevgisi konuları işlenir, hayvan öyküleri anlatılır. Çevirmenlerden Antonina Alekseyevna Suzdalova (1940-2015) Dolgan destancı, folklor derlemecisi ve öğretmendir. Diğer çevirmen Anna İosifovna Timçenko 1952 yılında Xeta köyünde dünyaya gelmiştir. 1990'dan 2009'a kadar Dolganca öğretmeni olarak çalışmıştır. Timçenko'nun *Munçuuka* 'Boncuk' adlı okul öncesi ve ilkokul çocuklarına yönelik hazırladığı içerisinde şiirler, şarkılar ve masallar bulunan Dolganca bir kitabı da bulunmaktadır. Yazar, Vera Rudinskaya tarafından kaleme alınan *Dobrye skazki i rasskazi* 'İyi Masallar ve Öyküler' adlı eserin basılı hâli elimizde bulunmadığından bu kitabın yalnızca Rusça mı yoksa diğerleri gibi iki dilli mi basıldığını bilemiyoruz. Kitabın yalnızca Rusça ve çevrimiçi yayımlanmış olması da mümkündür.

1.7. Dolgan Söz Yazarları

Dolganca yazan söz yazarlarına değinmek Dolgan yazını için yararlı olacaktır. Matvey Vasil'yeviç Çardu 16 Ocak 1953'te dünyaya gelmiştir. Xatanga ilçesinin Novaya köyündendir. Daha çok besteleriyle öne çıkmıştır. 1980'li yıllardan itibaren Rusça ve Dolganca şiirleri *Taymir* gazetesinde yayımlanmıştır. Ogdo Aksyonova'nın ünlü şarkılarının bestelerinden bir kısmı Matvey Çardu'ya aittir. Çardu'nun, tundranın güzelliklerini, balıkçıların ve avcılarının yaşamlarını, Taymir'i anlatan şiirleri ağırlıklı olarak Rusça kaleme alınmışlardır. Rusça şiirleri *Ya speşu k lyubimoy* 'Sevgilime Koşuyorum', *Yedu ya po tundre* 'Tundrada Gidiyorum', *Ojidaniye* 'Bekleyiş' adlı kitaplarda bir araya getirilmiştir (Barbolina, 2017, ss. 182, 184).

Vladimir İllarionoviç Çardu 3 Ocak 1940'ta Xatanga ilçesinin Labas gölü kıyısında doğmuştur. İlk şarkılarından biri 1972 yılında A. Petrenko'nun çevirisiyle *Sovetskiy Taymir* gazetesinde yayımlanmıştır (Ogrızko, 2009, s. 267). Vladimir Çardu'nun şarkıları memleketi Novaya, tundra sakinleri, balıkçılar, avcılar, Xatanga ve Taymir hakkındadır. Çardu'nun şiirleri 2004 yılında *Taymir taptur hirkäänim* 'Taymir Sevgili Yurdum' adlı eserde Dolganca-Rusça iki dilli olarak yayımlanmışlardır.

Oleg Uksusnikov, 10 Ocak 1969 yılında Novoribnaya köyünde dünyaya gelmiştir. İlk şiirlerini ilkokula giderken, ilk şarkısını askerlik vazifesini yerine getirirken yazmıştır. 2024 yılından beri Xatanga Kültür Evi'nin millî vokal ve karoeografi topluluğu *Çokurkaan*'ın solisti olarak çalışmaktadır. Şarkılarını Dolganca ve Rusça iki dilde söylemektedir. Şarkıları; memleket, doğa, aşk ve tundra insanları üzerindedir (Tdnt, 2007).

1.8. Basın-Yayın, Süreli Yayınlar ve Kitap Bölümleri

Dolganca'nın 1960'lı yılların ilk yarısında yazı dili olarak kullanılmaya başlanır. Bu yazıda kendisinden detaylı şekilde bahsettiğimiz tanınmış Dolgan yazar Nikolay Anisimoviç Popov, o dönemde genç bir gazeteciyken *Sovetskiy Taymur* gazetesinde Rus alfabesiyle Dolganca haberler kaleme alır. Ancak beklenen etkiyi yaratmadığını gördüğünden kısa süre sora bu girişimden vazgeçer. Kurulduğu 1932 yılından adının *Taymur* olarak değiştirildiği 1994 yılına kadar bu gazetede *Taymur* ve Krasnoyarsk Krayı ile ilgili toplumsal, ekonomik ve siyasi içerikli haberler yayımlanmıştır. Gazetede *Taymur*'ın yerel dilleri olan Ngeanasca, Enetsçe, Nenetsçe, Evenkice gibi dillerde hazırlanan sayfalar da bulunmaktadır. *Taymur* gazetesinde ilk yerel dilde yayın Dolganca olarak yapılmıştır. Günümüzde de *Taymur* gazetesi adı geçen beş dilde yayın yapmaya devam etmektedir. Dolganca'nın düzenli olarak yayımlandığı en eski süreli yayın *Taymur* gazetesidir. Dolganca bölüm ayda bir tam sayfa ya da yarım sayfa olarak yayımlanmaktadır. *Töröbüt tılbıt* 'ana dilimiz' başlığında hazırlanan sayfada Dolganca haberler, Dolganca edebiyatına ait ürünler, çeşitli dillerden ve kültürlerden çeviriler, Dolganca günlük hayatta kullanılan cümleler yayımlanmaktadır.

Dolganca yayın yapan bir diğer gazete Yakutistan'da yayımlanan *İlkən*'dir. Adını 'ağaçta çentilerek yapılan yol gösteren işaret' anlamına gelen Evenkice *ilkən* sözcüğünden alan bu gazete ilk olarak 23 Ekim 1999 tarihinde yayımlanmıştır. Gazete, Yakutistan Cumhuriyeti Milliyetler Bakanlığı, Yakutistan'ın Yerli Halkları Derneği ve Yakutistan Cumhuriyeti'nin basın-yayın birimi tarafından desteklenmektedir. Gazetede Yakutistan'da yaşayan halkların dilinde ve bu halklarla ilgili Rusça, Yakutça, Orman Yukagircesi, Tundra Yukagircesi, Evence, Evenkice, Çukçaca ve Dolganca sekiz dilde yayın yapılmaktadır. Günümüzde bu gazeteye hazırlanan portal üzerinden ulaşmak ve Dolganca da dâhil olmak üzere bütün bu dillerde yayımlanan haberleri okumak mümkündür (İlken, 2025). Portalda fotoğrafların ve videoların yer aldığı multimedya bölümü, Yakutistan'ın yerel halklarının edebiyatlarına ait örneklerin bulunduğu bir sekme ve aralarında Dolganca'nın da bulunduğu altı yerel dilin henüz deneme aşamasındaki sözlüğü de bulunmaktadır.

Rusça yayımlanmış antolojilerde ve kitaplarda da zaman zaman Dolgancayla karşılaşmak ve dilin hâlen kullanıldığını görmek Dolganca'nın geleceği açısından umut vericidir. *Taymur dom narodnogo tvorçestva* 'Taymur Halk Sanatları Evi' tarafından çıkarılan *Golos tundrı* 'Tundranın Sesi' adlı edebiyat ve sanat yıllığı, sınırlı da olsa Dolganca'nın kullanıldığı yayınlardan biridir. 2014 yılına ait almanakta *Voloçanka*'da öğretmen olarak çalışan Anastasiya Porotova tarafından kaleme alınan altı Dolganca şiire yer verilmiştir. Şiirler dostluk, aşk ve yurt sevgisini konu edinmektedir (2014, ss. 96-102). Yine lise öğrencisi Liliya Solov'yeva tarafından kaleme alınan Dolganca şiirler aynı almananın 2017 yılına

ait sayısında yer almaktadırlar. Solov'yeva'nın şiirlerinde aile, memleket ve anne sevgisi konuları işlenir (2017, ss. 110-114). Özellikle genç yaştaki yeni şairlerin ortaya çıkışı ve ana dillerinde eser ortaya koymaları Dolgancanın yazı dili olarak kullanılmaya devam ettiğini göstermesi açısından olumlu bir gelişmedir. Şiirler haricinde iki farklı kitapta Dolganca düzyazı örneklerine rastlanmıştır. Bunlardan biri Taymır yarımadasının şahsiyetleri hakkındaki yazılardan oluşan *Teplo duşi xranya* 'Ruhun Sıcaklığını Koruyarak...' adlı eserdir. Novoribnaya doğumlu Dolgan kütüphaneci Yevgeniya İnnokent'yevna (Cäbgiän) Roganina-Antonova tarafından hazırlanan ve 2022 yılında yayımlanan bu kitapta dört Dolganca yazı bulunmaktadır. Diğer kitap ise Xeta doğumlu Dolgan pedagog Tat'yana İvanovna Fedoseyeva'nın memleketi Xeta üzerine kaleme aldığı *Solneçnaya Xeta* 'Güneşli Xeta' adlı eserdir. Bu eser tüm yönleriyle Xeta köyünün monografisi niteliğindedir. Eserde Dolgan kültürüne ait Rusça açıklanan pek çok sözcüğün yanı sıra son bölümde Dolganca dualar yer almaktadır.

Sonuç

Dolganca ciddi derecede yok olma tehdidi altındaki bir Türk dilidir. Ancak diğer tehlikedeki dillerin yoksun olduğu bazı özellikler Dolgancayı belli bir dereceye kadar korumaktadır. Bu özelliklerin en başta geleni Dolgancanın yazılı bir dil olması ve kendine ait küçük de olsa bir edebiyatının bulunmasıdır. Dolganca ana dili derslerinin okullarda okutulması, Dolgancanın sahip olduğu bir diğer ayrıcalıktır. Elbette yalnızca dil dersleriyle ana dili öğretmek mümkün değildir. Ancak Dolgan yazar Nikolay Anisimoviç Popov ve eşi Margarita İvanovna Popova tarafından hazırlanan ders kitapları dünya edebiyatından ve kuzey halklarının eserlerinden parçalar bulundurmakla Dolganca edebiyata önemli katkı sağlamışlardır. Dolgancanın sahip olduğu bir diğer olumlu özellik, onun birden fazla kurum tarafından desteklenmesidir. Özellikle *Taymır dom narodnogo tvorçestva* 'Taymır Halk Sanatları Evi' yalnızca kültürel etkinlikler açısından değil basın-yayın faaliyetleri hususunda da Dolgan yazımına önemli katkı sağlamaktadır. Böylelikle hâlihazırda devam eden Dolganca basın-yayın faaliyetleri, radyo ve televizyon yayınları dilin geleceği konusunda umutları tazelemektedir. İlk Dolganca romanın çok yakın bir tarihte 2024 yılında yayımlanması da Dolganca için olumlu sayılabilecek gelişmelerden biridir.

Söz konusu tehlike altındaki bir dil ise bütün gelişmelerin olumlu olması beklenemez. Kitapların artık Dolganca – Rusça iki dilli olarak yayımlanması Dolgancanın toplumdilbilimsel konumundaki gerilemeyi açık şekilde göstermektedir. Dil durumundaki bu gerileme 2000'li yılların başına kadar uzanmaktadır. Bunu Nikolay Anisimoviç Popov tarafından yayımlanan *İsus - ogolor dogordoro* 'İsa Çocukların Dostu' ve *İsus Xristos tuhunan östör* 'İsa Mesih Hakkında Hikâyeler' adlı kitaplardan anlamak mümkündür. İkinci eserin hazırlanmasına ilk eserin okurlar tarafından ağıdalı görülen dili neden olmuştur. Bu yüzden ikinci eser daha sade bir dille ve Dolganca - Rusça iki dilli olarak

hazırlanmıştır. Azalan tirajlar da Dolganca okuma oranının düşüklüğüne bağlanabilir. Örneğin 2024 yılında yayımlanan Dolganca romandan yalnızca 16 adet basılmıştır. Bunda e-kitapların yaygınlaşması ve yüksek baskı maliyetleri de etkili olmuş olmalıdır. Dolganların, Dolganca yayınlar konusundaki tutumlarını en net biçimde anlayabilmek ancak Dolgan köylerinde düzenlenecek saha araştırmasıyla mümkündür.

Dolgan edebiyatı, Ogdo Aksyonova'nın 1973 yılında yayımladığı *Baraksan* adlı eseriyle başlamıştır. Dolgan alfabesinin resmî olarak kabul edilmesi seksenli yıllardan sonra gerçekleştiğinden Dolgan yazılı edebiyatının, Dolgan yazı dilinden önce ortaya çıktığı söylenebilir. Dolgan yazarlardan en çok tanınanı Dolgan edebiyatının kurucusu Ogdo Aksyonova olmuştur. Aksyonova'nın eserleri Balkanlardan Küba'ya ve Uzak Asya'ya değin dünyanın farklı bölgelerine ulaşabilmiş ve bu dillere tercüme edilmiştir. Aksyonova'nın Dolgan edebiyatındaki etkisinin günümüzde de devam ettiği söylenebilir. Nikolay Anisimoviç Popov ise gazeteci olmasının da etkisiyle öyküleriyle Dolgan yaşamını realist bir şekilde betimlemeyi başarmıştır. Hem Aksyonova'daki hem de Popov'daki Dolgan kültürünün yansımaları ayrı bir yazının konusu olmaya yetecek kadar zengindir. İki usta edebiyatçının vefatından sonra Dolgan edebiyatında hâlen yazılı eserlerin üreilmeye devam ettiğini görmek Dolganca açısından sevindiricidir. İlk Dolganca romanın 2024 yılında yayımlanması da Dolgan edebiyatı için olumlu bir gelişmedir. Dolgan yazılı edebiyatının kaderi; genç kuşağın Dolgan yazımına ilgisi, Dolgan edebiyatçıların tutumları ve Dolgancanın dil durumu tarafından ortaklaşa şekillendirilecektir.

Kaynakça

- Aksyonova, O. (1973). *Baraksan*. Knijnoye izdatel'stvo.
- Aksyonova, Ye. Ye. ve Barbolina A. A. (1984). *Dulgaattar bukvar'dara*. Krasnoyarskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Barbolina, A. A. (2017). *İstoriya sozdaniya dolganskoy pis'mennosti*. Almaz-Graf.
- Bettu, L. D. (2007). *Fol'klornıye traditsii v tvorçestve ogdo aksyonovoy*. Drofa.
- Bol'şakova, K. (2024). *Buluus da irär*. İzdatel'stvo "Ofset".
- Çardu, V. (2004). *Taymur taptur hirkäänim*. Prosveşçeniye.
- Däbritz, Ch. L. (2023). Dolgan. *Journal of Endangered Languages*, 13(23), 177-199.
- Fedoseyeva, T. İ. (2022). *Solneçnaya Xeta*. Almaz-Graf.
- Fujishiro, S. ve Barbolina, A. (2001). *The Collected Works -Ogdo Aksenova-*. Kishimoto Printing Co.
- Hayırsever, H. (2016). *Dolgancada Addan Ad Yapımı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Hayırsever, H. (2019). Dolganca İncil Çevirileri Üzerine Birkaç Söz. *Türk Kültürü*, (2019/1), 27-33.

- Hayırsever, H. (2024). Dil, Diyalekt ve Etnisite Tartışmaları Bağlamında Kuzey Sibirya'da Türkçe Bir Varyant ve Halk: Dolganca ve Dolganlar. H. Güzel, E. Yılmaz ve N. Demir (Ed.), *Dilde Varyasyon içinde* (ss. 105-115). Erkmen Yayımcılık.
- İlken. (2025, Şubat 09). 10.02.2025 tarihinde <https://ilken.ru/> adresinden erişildi.
- Kravets, V. Ye. (2001). *Ogdo Aksyonova: Ya pişu vam bol'şe ot radosti*. Tvorçeskaya studiya "Polyarnaya zvezda".
- Mar'yasova, Z. İ., Portnyagina, A. E. ve Rudinskaya A. D. (2005). *Znakomaya i Neznakomaya Ogduo*. OOO Polikom.
- Ogrızko, V. (Haz.) (2009). *Dolganskaya literatura: Materialı i issledovaniya*. Literaturnaya Rossiya.
- Petrov, A. A. ve Razumovskaya, V. A. (2022). *DOLGANICA: yazık, kul'tura, personalii*. Sibirskiy federal'nıy universitet.
- Popov, N. A. (1989). *İz roda Karanto*. Krasnoyarskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Popov, N. A. (1996a). *Karanto cono*. Biçik.
- Popov, N. A. (1996b). *Marktan Üörüülääk Hurak*. Bibliyanı tulmaastır İnstitut.
- Popov, N. A. (1997). *İsus - ogolor dogordoro*. Bibliyanı tulmaastır İnstitut.
- Popov, N. A. (2000a). *Äristin*. Prosveşçeniye.
- Popov, N. A. (2000b). *Olonkolor*. Prosveşçeniye.
- Popov, N. A. (2002). *Lukattan Üörüülääk Hurak*. Bibliyanı tulbaastır İnstitut.
- Popov, N. A. (2005). *Härii üyü kutaanak oroktoro*. Drofa.
- Popov, N. A. (2011). *Avaam biäs üräktärin üstün*. OOO İD "KASS PLYUS".
- Popov, N. A. (2012). *İsus Xristos tuhunan östör*. İnstitut perevoda Biblii.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2004). *Literatura: Uçebnik dlya 5 klassa dolganskix şkol*. Drofa.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2006). *Xrestomatiya po literature: Uçebnoye posobiye dlya 6 klassa dolganskix şkol*. Drofa.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2007). *Literatura: Uçebnoye posobiye na dolganskom yazıke dlya 7 klassa obşçeobrazovatel'nıx uçrejdeniy*. Drofa.
- Popov, N. A. ve Popova, M. İ. (2012). *Literatura: 8 Klass: Uçebnaya xrestomatiya dlya obşçeobrazovatel'nıx uçrejdeniy na dolganskom i russkom yazıkax*. Drofa.
- Porotova, A. (2014). Min Taymırım, Min Dogorum, Pıraahınnıgınan ähigitin, taptır caktattarbit!, Muora kotuy, Haşa cılman, Taptır kihim. V. G. Zavarzina (Haz.), *Golos tundrı: Literaturno-xudojestvenniy al'manax içinde* (ss. 96-102). Taymırskiy Dom narodnogo tvorçestva.
- Roganina, Ye. İ. (2022). *Teplo duşi xranıya*. Almaz-Graf.
- Roy, O. (2009). *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi* (M. Moralı, Çev.). Metis Yayınları.
- Rudinskaya, V. N. (2013). *Beçu*. Avtorskaya kniga.

- Rudinskaya, V. N. (2016). *Tundra – tvoy dom*. Ekspertnyy tseñtr – Proyeĸtnyy ofis razvitiya Arktiki (PORA).
- Sakiyeva, A. A., Rudinskaya, V. N., Popova, A. N. vd. (2006). *Ogdo (Yevdokiya) Yegorovna Aksyonova: Bibliyografiĸeskiy ukazatel' literaturı (Materialı 1994-2005 gg.)*. Taymırskaya okrujnaya biblioteka.
- Semenyuk, R. G. (2004). *Ogdo (Yevdokiya) Yegorovna Aksyonova: Bibliyografiĸeskiy ukazatel' (Materialı 1963-1993 gg.)*. Taymırskaya okrujnaya biblioteka.
- Sibreal. (2024, Eylül 22). “Мы потеряли нашу тундру”. Книга долганки о долганах – коренном народе Севера. 27.01.2025 tarihinde <https://www.sibreal.org/a/my-poteryali-nashu-tundru-kniga-dolganki-o-dolganah-korennom-narode-severa/33094017.html> adresinden erişildi.
- Siegl, F. ve Rießler, M. (2015). Uneven Steps to Literacy: The History of the Dolgan, Forest Enets and Kola Sámi Literary Languages. H. F. Marten vd. (Ed.), *Cultural and Linguistic Minorities in the Russian Federation and the European Union: Comparative Studies on Equality and Diversity* içinde (ss. 189-230). Springer.
- Solov'yeva, L. (2017). Min kãrgãnim, İniem biirdã diããtä. V. G. Zavarzina (Haz.), *Golos tundrı: Literaturno-xudojestvennyı al'manax* içinde (ss. 110-114). Taymırskiy Dom narodnogo tvorĸestva.
- Tdnt. (2007, Ağustos 14). “Taymırskiy val's”. 14.02.2025 tarihinde <https://tdnt.org/cd.php?t=cd> adresinden erişildi.
- Timĸenko, A. İ. (2022). *Munĸuuka*. Almaz-Graf.
- Yefremov, P. Ye. (1984). *Dolganskoye olonxo*. Yakutskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Yefremov, P. Ye. (2000). *Fol'klor dolgan*. İzdat'elstvo İñstituta arxeologii i etnografii SO RAN.
- Ziker, J. P. (1998). *Kinship, Exchange and Ethnicity Among the Dolgan and Nganasan of Northern Siberia*. UMI.

